

ความยุติธรรมทางสภาพภูมิอากาศและเศรษฐกิจนอกระบบ: กิจกรรมศึกษาข้อมูล

แรงงานนอกระบบและภาวะโลกรวน

แรงงานนอกระบบในเมืองใหญ่ต้องเผชิญหน้ากับอากาศที่ร้อนขึ้นทุกปี — ไม่ใช่แค่ทำงานยากลำบากขึ้น แต่ยังต้องแบกรับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นและสุขภาพที่สั่นคลอน โดยไม่มีใครเหลียวแลหรือมองเห็นปัญหา โครงการ “Climate Justice and the Urban Informal Economy” ซึ่งได้รับทุนจาก WIEGO จึงรับหน้าที่ทำการวิจัยและศึกษาข้อมูลกับแรงงานนอกระบบทั่วกรุงเทพมหานคร โดยเน้นไปที่แรงงาน ผู้ทำการผลิตที่บ้าน และ ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย และเปิดพื้นที่ให้แรงงานนอกระบบได้ส่งเสียงของตนเองไปสู่สังคม พร้อมไปกับการขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบายให้กับภาครัฐ

โดยกิจกรรมที่โดดเด่นจากโครงการ Climate Justice and the Urban Informal Economy Understanding Impacts and Strengthening Resilience มีดังต่อไปนี้

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ในช่วงครึ่งแรกของปี 2025 ที่ผ่านมา HomeNet ได้ชวนแรงงานนอกระบบทั้ง 2 อาชีพ (ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยและผู้ทำการผลิตที่บ้าน) มาเปิดวงคุยเรื่องโลกร้อน โดยมีการจัดวงสนทนากลุ่มย่อย ๆ 32 ครั้งในหลายพื้นที่ทั่วกรุงเทพฯ มีผู้เข้าร่วมรวมทั้งสิ้น 93 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 77 คน เพศชาย 16 คน

โดยได้ชวนพูดคุยกันตั้งแต่ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องโลกร้อน ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สุขภาพ การดำเนินชีวิต และภาระงานดูแล วิธีการปรับตัวของแรงงานแต่ละคน ไปจนถึงสิ่งที่อยากฝากถึง รัฐบาล หนึ่งในข้อเสนอที่แรงงานพูดตรงกันคือ อยากให้ครีมกันแดดราคาถูกลง จัดอยู่ในบัญชียา และกลุ่มเสี่ยงสามารถใช้สิทธิบัตรทองเบิกได้ เพราะแรงงานหลายคนต้องทำงานกลางแจ้งทุกวัน แต่ครีมกันแดดแพงจนไม่กล้าซื้อใช้ ขณะเดียวกันยังมีเสียงสะท้อนว่าแรงงานที่ต้องทำงานกลางแจ้ง ควรได้รับการชดเชยรายได้ เมื่อเจออากาศร้อนจัดจนทำงานไม่ได้

กิจกรรมในครั้งนี้ถือเป็น ก้าวแรกของแรงงานนอกระบบในกรุงเทพฯ และก้าวแรกของ HomeNet Thailand ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่องภาวะโลกร้อนอย่างจริงจัง ซึ่งหลาย ๆ คนต่างพูดไปในทิศทางเดียวกันว่า “ไม่เคยรู้เรื่องพวกนี้มาก่อนเลย” “ไม่เคยมีใครมาชวนคุยเรื่องพวกนี้” “ทำไมถึงมาคุยเรื่องนี้ช้าจัง” “แล้วเราจะทำอย่างไรกันดี” “อยากบอกต่อให้คนอื่น ๆ ได้รับรู้จัง” “อยากให้เด็ก ๆ ได้เรียนเรื่องพวกนี้ในโรงเรียน ถ้าจะได้รู้ว่าอนาคตของพวกเค้าจะใช้ชีวิตกันอย่างไร” แรงงานที่มาร่วมพูดคุยต่างกระตือรือร้นที่จะนำข้อมูลที่ได้รับรู้ไปบอกต่อให้กับคนอื่น ๆ รวมถึงยังมีการเสนอให้ เพิ่มบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เกี่ยวกับความรู้ในเรื่อง อากาศร้อน โดยการเพิ่มจำนวนและค่าตอบแทนให้กับ อสม. รวมถึงเพิ่มหลักสูตรการฝึกอบรมที่ เชื่อมโยงกับโรคจากความร้อน

2. ตำราวจข้อมูลเรื่องร้อน ๆ ที่สะท้อนชีวิตแรงงาน (ร่วมกับ &Wider)

การสนทนากลุ่มทั้ง 32 ครั้งนับเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่ในเชิงปริมาณ เรายังได้มีการจัดเก็บข้อมูลจากแรงงานนอกระบบ 1,039 คน ทั่วกรุงเทพฯ (76% เป็นผู้หญิง) ในช่วงก่อนและหลังฤดูร้อน (มีนาคมและกรกฎาคม) ด้วยชุดคำถามจำนวน 20 ข้อสำหรับแต่ละอาชีพ เพื่อสำรวจผลกระทบจากความร้อนในมิติของอาชีพ การดำเนินชีวิต สุขภาพ และภาระงานดูแล

ตัวอย่างของข้อค้นพบที่น่าสนใจได้แก่ 79% จำเป็นต้องลดชั่วโมงการทำงานลงในช่วงหน้าร้อน นั่นหมายถึงประสิทธิภาพการทำงานที่ลดลง และแรงงาน 9 ใน 10 คน ยังต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ไปกับการคลายความร้อน มากกว่าไปกว่านั้น กว่า 60% ของผู้ตอบแบบสอบถามเคยต้องหยุดงานเพื่อไปพบแพทย์จากอาการเจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับความร้อน และกว่า 71% ระบุว่าจำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินเพิ่มเติมและมีภาระการดูแลที่เพิ่มขึ้นในช่วงหน้าร้อน

แต่กลับมีเพียง 43% ที่ระบุว่าได้รับการเตือนเกี่ยวกับคลื่นความร้อนที่กำลังจะมาถึง และมีเพียง 34% ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนในมาตรา 40 ตัวอย่างข้อค้นพบเหล่านี้ทำให้เราสามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่าแรงงานนอกระบบในเมืองที่เป็นกลุ่มเปราะบางอยู่แล้ว จะเปราะบางขึ้นอย่างมากหากอากาศร้อนขึ้น และแนวทางการช่วยเหลือเยียวยา การเข้าถึงการเตือนภัยและการรับมือกับอากาศร้อนที่รัฐควรจะจัดหาให้กับประชาชน ยังถือว่าล่าช้าและขาดแคลนอยู่มาก โดยข้อมูลเชิงปริมาณทั้งหมดนี้จะถูกนำไปรวมเข้ากับข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยอื่น ๆ เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่แข็งแกร่งต่อไป

3. คู่มือ “Working under Heat: A Practical Guide for Workers in Bangkok”

จากข้อมูลที่เราเก็บได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้ WIEGO และ HomeNet Thailand ตระหนักได้ว่า ชุดข้อมูลความรู้และวิธีการรับมือกับความร้อนยังถือเป็นเรื่องใหม่และไกลไปจากการรับรู้ของแรงงาน เราจึงได้จัดทำคู่มือฉบับนี้ขึ้นเพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ต้องทำงานภายใต้อากาศที่ร้อนขึ้นเรื่อย ๆ ของประเทศไทย แต่ยังไม่ถูกรัฐไทยมองเห็น จึงตกเป็นหน้าที่ของภาคประชาสังคม ที่จะต้องส่งมอบความรู้ที่สำคัญไปให้ถึงมือของกลุ่มเป้าหมาย โดยเราได้มีการเผยแพร่คู่มือฉบับนี้ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ซึ่งถือเป็นช่วงหน้าร้อนของประเทศไทย (ถึงแม้ปีนี้โลกจะรวนจนฝนมาไวตั้งแต่เดือนเมษายน) ผ่านช่องทาง LINE กลุ่มของเครือข่ายแรงงาน [เว็บไซต์ของมูลนิธิ](#) และ [เฟซบุ๊กแฟนเพจของมูลนิธิ](#) และการเผยแพร่แบบ Hard Copy เพื่อให้คู่มือนี้ถึงมือของผู้ที่ต้องการมันอย่างแท้จริง

โดยตัวคู่มือจะเน้นไปที่การดูแลสุขภาพและการทำงานภายใต้สภาพอากาศร้อนจัด โดยมีเกร็ดความรู้ที่แรงงานต่างให้ความสนใจ เช่น

- ใช้พัดลมก็ต่อเมื่ออุณหภูมิต่ำกว่า 40: ในอุณหภูมิที่สูงกว่า 40 พัดลมที่ใช้จะปล่อยลมลมร้อน
- ใช้ครีมกันแดด: ใช้ครีมกันแดดที่มีการป้องกันรังสี SPF และ UVA ทุก ๆ 2 ชั่วโมง และช่วงที่หลังเหงื่อออก
- ลดการทานอาหารเผ **Limit spicy food intake as this can increase your body temperature during heat waves.**
- **Limit sugary drinks, alcohol and caffeine as these can lead to dehydration.**

เนื่องจากแรงงานหลาย ๆ ท่านไม่เคยทราบข้อมูลมาก่อนว่าควรทาครีมกันแดดซ้ำทุก 2 ชั่วโมงหรือไม่ควรใช้พัดลมหากอุณหภูมิร้อนเกิน รวมถึงการงดทานอาหารเผ ซึ่งอาจมีประโยชน์กับผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ที่จะหลีกเลี่ยงการปรุงอาหารรสเผ็ดมาขายในช่วงหน้าร้อน เพราะความรู้นี้จะดีทั้งกับผู้ซื้อและผู้ขายที่มักจะมียอดขายเมนูอาหารเผ็ดในช่วงหน้าร้อนไม่ค่อนัก

4. สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อฟังเสียงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโลกรวน

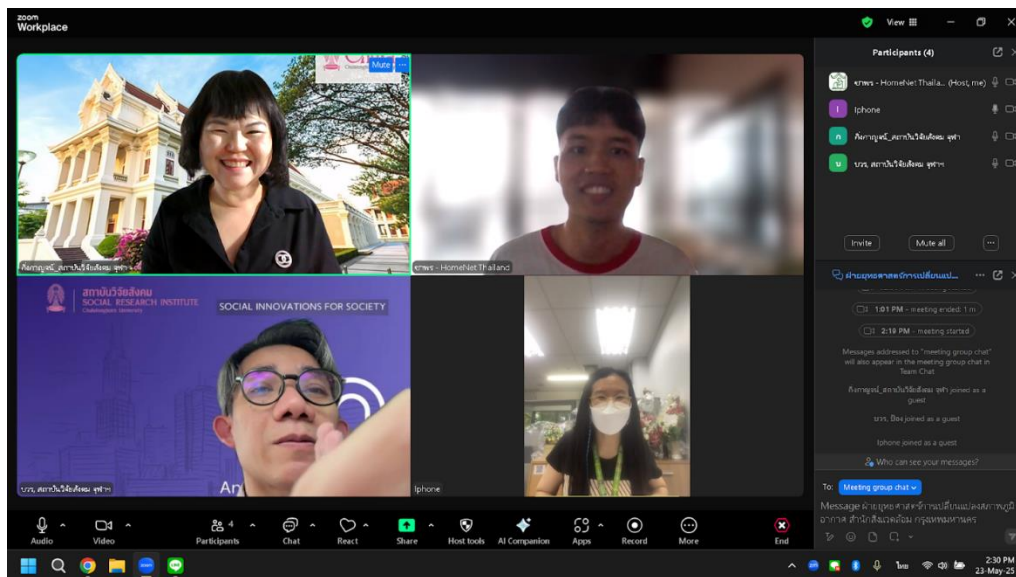
ไม่ใช่แค่การฟังเสียงของแรงงานนอกระบบในเมืองผู้ได้รับผลกระทบจากความร้อนเพียงอย่างเดียว แต่โครงการยังให้ความสนใจกับผู้กำหนดนโยบายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาวะโลกรวน โดย HomeNet Thailand ได้ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ 7 หน่วยงาน ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2025 ดังต่อไปนี้

- กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (กรมลดโลกร้อน)
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
- สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน (สป.)
- กรุงเทพมหานคร (BMA)
- กรมควบคุมโรค (คร.)
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (TEI) และ
- Climate Watch Thailand (CWT)

การสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังมุมมอง แผนการดำเนินและความท้าทายในภาพรวมของการดูแลแรงงานนอกระบบ และนำผลการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 7 ครั้งนี้ ประมวลรวมออกมาเป็นเอกสารวิชาการ [ความเปราะบางต่อสภาพภูมิอากาศของแรงงานนอกระบบใน](#)

ประเทศไทย: การตอบสนองข้ามภาคส่วนและความท้าทายในการดำเนินงาน ที่จะถูกนำไป
ผลักดันให้เกิดนโยบายในภาพรวมที่ดีขึ้นในระยะต่อไป เพื่อแรงงานนอกระบบทุกคน

5. “โลกร้อน คนรวน รัฐต้องทบทวนนโยบายเพื่อคนจนเมือง”

เมื่อวันสิ่งแวดล้อมโลก (5 มิถุนายน) ที่ผ่านมา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ (HomeNet Thailand) ร่วมกับ Thai PBS เปิดเวทีเสวนาภายใต้หัวข้อ “โลกร้อน คนรวน รัฐต้องทบทวนนโยบายเพื่อคนจนเมือง” ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่เชิงภาครัฐ นักวิชาการ และตัวแทนของแรงงานมาคุยกันบนเวที แต่ยังเป็น โอกาสให้ตัวแทนของแรงงานนอกระบบ (แรงงานที่ได้ผ่านการเข้า สันทนาการ) ได้มาส่งเสียงสะท้อนถึงความลำบากที่ต้องเผชิญอยู่ทุกวันจากความร้อนในเมืองและผลกระทบของสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วโดยไม่มีใครเหลียวแล

เสียงจริงจากแรงงานทำให้ผู้เข้าร่วมหลายคนสะท้อนใจ เช่น “ร้อนจนต้องหยุดขาย แต่รายได้ไม่มีใครชดเชย” บรรยากาศเต็มไปด้วยการแลกเปลี่ยนสด ๆ และคำถามคม ๆ ที่ส่งตรงถึงผู้มีอำนาจ เวทีนี้จึงไม่ใช่แค่การพูดคุย แต่คือการทวงสิทธิและเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง

“แรงงานที่เป็นหาบเร่-แผงลอย... บางคนเจอภาวะหายใจไม่ออก... คนที่ความดันโลหิตสูงก็แทบไม่กล้าเจอแดด ต้องรอให้แดดหายก่อนถึงจะขายของต่อได้”

ผลกระทบสามเด็งของโลกร้อนที่ “แรงงานนอกระบบ” ต้องเจอคือการถูกซ้ำเติมจากปัจจัย ทั้งสุขภาพ รายได้ และนโยบายที่ยังไม่ครอบคลุม ทุกคนมีความรู้สึกตรงกันว่า นโยบายรัฐหลาย อย่างแม้ดูดีในภาพรวม (เช่น รถไฟฟ้า, สวน 15 นาที, คาร์บอนเครดิต ฯลฯ) แต่ก็ยังไม่ตอบโจทย์ ชีวิตจริงของกลุ่มคนตัวเล็ก ๆ ในเมืองที่ไม่มีสวัสดิการหรือศักยภาพในการปรับตัวสูง

ข้อเรียกร้องที่เด่นคือ รัฐควรมี “ทุนสำรอง” สำหรับแรงงานที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น แรงงานกลางแจ้ง, ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ที่ต้นทุนชีวิตเพิ่มขึ้นทุกวัน และเข้าถึงสิทธิหรือสวัสดิการได้ ยาก

บทสรุปจากเวทีนี้คือ แม้เสียงแรงงานจะเริ่มดังขึ้นมากกว่าเรื่องโลกร้อนไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่ ยังขาดการเชื่อมโยงเป็นนโยบายที่ทำได้จริงและครอบคลุม — เช่น ขยายสิทธิประกันสังคมให้ แรงงานนอกระบบ, มีจุดพัก / ที่ร่ม / น้ำดื่มสำหรับคนกลางแจ้ง, สร้างมาตรการเตือนภัยล่วงหน้า เรื่องคลื่นความร้อน ฯลฯ โดยมีการสรุปเนื้อหาจากเวทีเป็นภาษาไทยอยู่บนเว็บไซต์ของ [Locals ThaiPBS](#)

